

SREDNJA AZIJA

Strategija EU-a za srednju Aziju iz 2007. posljednji je put revidirana 2015. godine. Njezin je cilj postizanje stabilnosti i blagostanja uz promicanje otvorenih društava, vladavine prava, demokratizacije i suradnje u području energetske sigurnosti i diversifikacije opskrbe energijom. Europski parlament ističe važnost ljudskih prava, dobrog upravljanja i društvenog razvoja. Razina razvoja i demokratizacije poprilično se razlikuje unutar regije te EU u skladu s time prilagođava svoj pristup. Prijedlog nove strategije očekuje se do sredine 2019.

PRAVNA OSNOVA

- glava V. Ugovora o Europskoj uniji (UEU): „vanjsko djelovanje”;
- članci 206. i 207. (trgovina) te od 216. do 219. (međunarodni sporazumi) Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU);
- sporazumi o partnerstvu i suradnji koji obuhvaćaju bilateralne odnose, uz iznimku Turkmenistana, za koji je na snazi prijelazni trgovinski sporazum. Novi poboljšani sporazum o partnerstvu i suradnji s Kazahstanom privremeno se primjenjuje dok ga ne ratificiraju sve države članice EU-a. U tijeku su pregovori o poboljšanom sporazumima o partnerstvu i suradnji s Kirgistanom i Uzbekistanom.

SITUACIJA U REGIJI

U političkom i gospodarskom smislu srednja Azija nije homogena regija. Osobito Mongolija od svojih susjeda „odstupa” u pogledu povijesti, geografskih značajki i politike iako je Parlament klasificira kao dio regije.

Kazahstan i Mongolija u prošlosti su bilježile najviše stope gospodarskog rasta i žele ostvariti bliskije odnose s EU-om.

Mongolija i Kirgistan svojim se politikama izdvajaju kao razvijene demokratske zemlje. Međutim, nedavni događaji u Kirgistanu prilično su dvoznačni i pokazuju da su demokratski razvoj i stanje ljudskih prava ugroženi. Ostale republike, a posebice Turkmenistan, jedna od najautoritarnijih država na svijetu, u različitoj mjeri obilježene su velikim nedostacima u području ljudskih prava, a istodobno je nedostatak neovisnosti sudstva velik problem. Unutarnje promjene pod novim uzbečkim predsjednikom Šavkatom Mirzijojevim, koji je na dužnost stupio 2016., kao što je puštanje na slobodu nekoliko političkih zatvorenika, odraz su pozitivnih kretanja. Kazahstanski predsjednik Nazarbajev podnio je ostavku u ožujku 2019. nakon što je tri desetljeća bio na čelu države. Tek treba vidjeti hoće li to i na koji način promijeniti stanje u Kazahstanu.

Sve donedavno međusobni odnosi srednjoazijskih država bili su uglavnom loši zbog sporova oko granica i resursa. Ipak, stanje se brzo promijenilo nakon što je u Uzbekistanu 2016. došlo do promjene vodstva, što je otvorilo nove mogućnosti za regionalnu suradnju. Sastanak na vrhu o regionalnoj suradnji na kojem su sudjelovali čelnici srednje Azije, prvi takve vrste nakon devedesetih godina, održan je u ožujku 2018. u Astani. Sljedeći sastanak na vrhu trebao bi se održati tijekom 2019. u Uzbekistanu. Zajednički uzrok zabrinutosti rizik je širenja islamističkih ekstremističkih pokreta i povratak boraca iz Sirije i Iraka. Na regiju također negativno utječe sukob u Afganistanu koji je i dalje u tijeku.

Sve države srednje Azije slijede multivektorski pristup u vanjskoj politici, pri čemu osobito nastoje održati ravnotežu u odnosima s Rusijom, Kinom, EU-om i SAD-om. Važni su također i odnosi s Turskom i Iranom. Trajnu neutralnost Turkmenistana priznaje čak i UN. Trgovinska razmjena između EU-a i Kazahstana te Turkmenistana, uglavnom u sektoru energetike, na značajnoj je razini, ona raste i kada je riječ o Uzbekistanu, osobito nakon donošenja Protokola o tekstilu između Europske unije i Uzbekistana, koji je Parlament odobrio u prosincu 2016. EU također pozdravlja članstvo Kirgistana, Tadžikistana i Kazahstana u WTO-u.

Kazahstan je jedan od osnivača carinske unije s Rusijom i Bjelarusom. U svibnju 2014. te su tri zemlje uspostavile Euroazijsku ekonomsku uniju, kojoj je također pristupila Armenija, te koja je stupila na snagu 1. siječnja 2015. Kirgistan joj se priključio u svibnju 2015.

SPORAZUMI NA SNAZI I U FAZI PREGOVORA

EU je u prosincu 2015. potpisao novi poboljšani sporazum o partnerstvu i suradnji s Kazahstanom, za koji je Europski parlament suglasnost dao u prosincu 2017. Sporazum se privremeno primjenjuje od svibnja 2016. dok ga ne ratificiraju nacionalni parlamenti država članica EU-a. Pregovori s Kirgistanom i Uzbekistanom o poboljšanom sporazumima o partnerstvu i suradnji započeti su u prosincu 2017., odnosno u studenom 2018. Obje države sklopile su sporazume o partnerstvu i suradnji s EU-om koji su na snazi od 1999. Tadžikistan, čiji je sporazum o partnerstvu i suradnji na snazi od 2010., iskazao je interes za započinjanje pregovora o novom bilateralnom sporazumu u studenom 2018. Sporazum o partnerstvu i suradnji između EU-a i Mongolije stupio je na snagu u studenom 2017. Odnosi EU-a s Turkmenistanom uređeni su privremenim sporazumom o trgovini i trgovinskim pitanjima iz 2010. jer je Europski parlament dao suglasnost za ratifikaciju sporazuma o partnerstvu i suradnji potpisanog 1998. pod uvjetom da se uspostavi sustav za provjeru napretka u području ljudskih prava.

Cilj [Strategije EU-a za srednju Aziju iz 2007.](#), koja je posljednji put revidirana 2015. godine, postizanje je stabilnosti i blagostanja uz promicanje otvorenih društava, vladavine prava, demokratizacije i većeg stupnja suradnje u području energetske sigurnosti i diversifikacije opskrbe energijom. Na zahtjev Vijeća Europske unije iznesen u [zaključcima](#) iz lipnja 2017. visoka predstavnica i Komisija 2019. trebaju predložiti temeljito preispitivanje Strategije EU-a za srednju Aziju u skladu s Globalnom

strategijom EU-a iz 2016. Posebni predstavnik EU-a za srednju Aziju održava savjetovanja s lokalnim akterima.

Izvoz nafte i plina iz Kazahstana i Turkmenistana mogli bi u budućnosti postati važni za EU. Važno pitanje za EU bilo je povlačenje Međunarodnih snaga za podršku sigurnosti iz Afganistana krajem 2014. godine, iako je nekoliko tisuća pripadnika postrojbi SAD-a i NATO-a i dalje prisutno u toj zemlji. Godine 2013. započeo je dijalog o sigurnosnim pitanjima na visokoj razini između EU-a i srednje Azije. Izaslanstva EU-a nalaze se u svim državama srednje Azije osim u Turkmenistanu, gdje EU planira otvoriti punopravno izaslanstvo 2019. EU je nedavno otvorio i ured izaslanstva u Mongoliji.

Srednjoazijske države primaju sredstva u okviru [Instrumenta za razvojnu suradnju](#): 1028 milijuna EUR za razdoblje 2014. – 2020. (porast u odnosu na 750 milijuna EUR za razdoblje 2007. – 2013.), što obuhvaća i bilateralnu pomoć i regionalne programe (360 milijuna EUR). Pomoć je usmjerena na obrazovanje, regionalnu sigurnost, održivo upravljanje prirodnim resursima i socioekonomski razvoj. Kazahstan više nema pravo na bilateralnu pomoć u okviru Instrumenta za razvojnu suradnju s obzirom na to da je 2014. stekao status države višeg srednjeg dohotka, ali i dalje ima pristup regionalnim programima. Turkmenistan će vjerojatno steći taj status u budućnosti. [Europski instrument za demokraciju i ljudska prava](#) (EIDHR) djeluje u svim državama osim Turkmenistana, gdje su organizacije civilnog društva nedovoljno brojne, vrlo slabo organizirane i pod iznimno strogim nadzorom.

ULOGA EUROPSKOG PARLAMENTA

A. Usvojena stajališta (rezolucije)

- Parlament je podupro Strategiju EU-a za srednju Aziju u [travnju 2016.](#), ali je zatražio njezinu veću usredotočenost.
- Parlament je dao suglasnost za sklapanje poboljšanog sporazuma o partnerstvu i suradnji s Kazahstanom 2017. godine te je pozdravio pristupanje te države WTO-u 2015. Isto je tako istaknuo kako će pri provedbi političkih i socioekonomskih reformi primjenjivati načelo „više za više”. U [ožujku 2019.](#) Parlament je izrazio zabrinutost zbog stanja ljudskih prava u Kazahstanu.
- Parlament je 2010. iz solidarnosti s Kirgistanom donio rezoluciju nakon nasilnih nemira koji su izbili na jugu te zemlje. [Godine 2015.](#) izrazio je zabrinutost zbog registara nevladinih organizacija koje je sastavio Kirgistan te zbog njegovih nacrti zakona o „propagandi” LGBTI zajednice. U [siječnju 2019.](#) izdao je preporuke za pregovore o novom bilateralnom sporazumu.
- Parlament je 2009. dao suglasnost za sklapanje sporazuma o partnerstvu i suradnji s Tadžikistanom, no pozvao je tu zemlju na ostvarivanje napretka u području ljudskih prava, borbe protiv korupcije te u području zdravstva i obrazovanja. U svojoj [Rezoluciji iz 2016.](#) Parlament je izrazio zabrinutost zbog pogoršanja stanja ljudskih prava u Tadžikistanu, osobito u pogledu zatvorenika savjesti.
- Parlament je opetovano izražavao zabrinutost zbog lošeg stanja ljudskih prava u Turkmenistanu te je stoga dosad blokirao stupanje na snagu sporazuma

o partnerstvu i suradnji. U [ožujku 2019.](#) iznio je listu preporuka koje treba slijediti prije nego što razmotri davanje suglasnosti.

- Parlament je odobrio Protokol o tekstilu između EU-a i Uzbekistana u prosincu 2016. nakon što se ta zemlja stvarno obvezala na blisku suradnju s Međunarodnom organizacijom rada u iskorjenjivanju dječjeg rada tijekom godišnje berbe pamuka. U [ožujku 2019.](#) propisao je preporuke za pregovore o poboljšanom sporazumu o partnerstvu i suradnji.
- Izjave Parlamenta o Mongoliji uglavnom su se odnosile na gospodarska pitanja, no ticale su se i razvoja te zemlje i njezinih humanitarnih potreba povezanih s ekstremnim klimatskim uvjetima. Europski parlament dao je [2017.](#) suglasnost za sklapanje sporazuma o partnerstvu i suradnji između EU-a i Mongolije.

B. Međuparlamentarna suradnja

Odbori za parlamentarnu suradnju s većinom srednjoazijskih zemalja sastaju se svake godine. Zastupnici u Europskom parlamentu nadziru provedbu sporazuma o partnerstvu i suradnji, pri čemu se usredotočuju na ljudska prava, političko nasilje, gospodarsku i razvojnu suradnju te izborne postupke. Nakon stupanja na snagu sporazuma o partnerstvu i suradnji s Mongolijom Europski parlament zahtijeva uspostavu odbora za parlamentarnu suradnju, čime bi Turkmenistan ostao jedina zemlja bez takvog tijela. S Turkmenistanom se ipak održavaju međuparlamentarni sastanci.

C. Promatranje izbora i promicanje demokracije

Parlament dosad nije sustavno promatrao izbore u srednjoj Aziji zbog razlika u političkoj razvijenosti i drastičnih razlika u demokratskom napretku u toj regiji.

- Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, uključujući izaslanstva Europskog parlamenta, promatrao je parlamentarne izbore koji su 2015. održani u Tadžikistanu i Kirgistanu te predsjedničke izbore u Kirgistanu održane 2017. godine. O Tadžikistanu je donio negativne zaključke, dok su zaključci o Kirgistanu bili pozitivniji.
- Kazahstan povremeno poziva Parlament da nazoči izborima u toj zemlji u ulozi promatrača. Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju u više je navrata upozorio na znatne nedostatke pri provođenju izbora.
- Izaslanstvo Europskog parlamenta promatralo je predsjedničke izbore u Mongoliji održane u lipnju i srpnju 2017. i primijetio da se u toj zemlji razvija stabilna demokracija.
- Uzbekistan i Turkmenistan nikada nisu pozvali Parlament da promatra izbore u tim zemljama.

[Fernando Garcés de los Fayos / Michal Jiráček](#)
05/2019

